Factsheet: Relatieve normering

- Relatieve normering is een meetsysteem waarbij leerlingen ten opzichte van elkaar afgezet worden. Het leerlingvolgsysteem (LVS) werkt met zo'n normering, waarbij de leerlingen in vijf groepen van laagst tot hoogst scorend worden ingedeeld. Relatieve normering zegt niet rechtstreeks iets over wat een leerling inhoudelijk wel of niet weet of kan.
- De doorstroomtoets maakt **geen** gebruik van relatieve normering.
- Die relatieve indeling heeft in de onderwijspraktijk een belangrijke rol gekregen. Cito vindt dat niet wenselijk. Daarom kijken we naar mogelijkheden om de rol van relatieve normering te beperken of er uiteindelijk zelfs mee te stoppen.
- Dat kan echter niet op korte termijn, bijvoorbeeld vanwege verweving met de dagelijkse praktijk van scholen. Er moet eerst een alternatief komen voor deze relatieve normering waarop scholen geleidelijk moeten kunnen overstappen.

Is er bij de doorstroomtoets sprake van relatieve normering?

Nee, bij de doorstroomtoets is geen sprake van relatieve normering. Leerlingen worden niet rechtstreeks met elkaar vergeleken. Het is dus niet zo dat bijvoorbeeld de beste 20 procent automatisch een vwo-advies krijgt.

Wat gebeurt er dan wel?

Stap één is dat leerlingen een toets maken. Vervolgens bepalen we op basis van de resultaten van de leerlingen welke vragen makkelijk of moeilijk zijn. Zo kunnen we de vragen als het ware op een meetlat zetten: van makkelijk naar moeilijk.

Op die meetlat staan ook grenzen voor de verschillende schooladviezen. Die grenzen worden vooraf bepaald. Een leerling krijgt na het afleggen van de toets een score op deze meetlat. We kijken vervolgens tussen welke grenzen die score valt. Zo komt het toetsadvies tot stand. We gebruiken dus de resultaten van veel leerlingen om te bepalen hoe moeilijk vragen zijn en waar de grenzen op de meetlat liggen.

Het grote verschil met relatieve normering is dat leerlingen in deze doorstroomtoets **niet** één-op-één met andere leerlingen vergeleken worden. Wel gebruiken we gegevens van groepen leerlingen om de moeilijkheid van opgaven en de schaal vast te stellen. Zo wordt ervoor gezorgd dat het voor een leerling geen gevolgen heeft wanneer de toets een jaar iets moeilijker of makkelijker is. De prestatie die je moet leveren om een advies te krijgen, blijft daardoor hetzelfde. En dat advies hangt dus ook niet af van hoe andere leerlingen presteren op de toets.

Wat zijn dan referentieniveaus?

Bij de doorstroomtoets worden daarnaast referentieniveaus gerapporteerd. Die hebben een inhoudelijk en meer absoluut karakter. Een referentieniveau beschrijft wat een leerling moet kennen en kunnen. Wanneer een leerling bijvoorbeeld niveau 2F behaalt, betekent dit dat de leerling de kennis en vaardigheden beheerst die bij dat niveau zijn beschreven.

Alleen referentieniveaus gebruiken is echter onvoldoende wanneer je onderscheid wil maken tussen verschillende schooladviezen. Zowel een leerling met een havo-advies als een leerling met een vwo-advies kan bijvoorbeeld niveau 2F halen. De referentieniveaus zijn voor de advisering naar verschillende vo-stromen te grofmazig. Om onderscheid tussen adviescategorieën te kunnen maken, is daarom aanvullende informatie uit de toetsschaal nodig.

Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling | KvK 09103470 | september 2026

Hoe zit het bij het Leerlingvolgsysteem?

Bij een leerlingvolgsysteem ligt dit anders. Het doel daarvan is om de ontwikkeling van leerlingen over een langere periode te volgen. Binnen het volgsysteem Leerling in Beeld van Cito gebeurt dat op twee manieren.

De eerste manier is de zogenaamde persoonlijke groeilijn. Daarbij zetten we nieuwe scores af tegen eerdere resultaten van dezelfde leerling. Zo kun je de ontwikkeling door de tijd goed vergelijken. Om dat te kunnen doen, zijn de verschillende toetsen wel op een gemeenschappelijke statistische schaal geplaatst.

In de praktijk stellen scholen vervolgens vaak een tweede vraag: een leerling groeit, maar groeit die leerling ook voldoende? Daarvoor ontbreekt voor de meeste vaardigheden een inhoudelijke standaard die precies aangeeft wat een leerling op ieder moment of in ieder leerjaar zou moeten kennen en kunnen. Scholen kiezen er daarom vaak voor om de ontwikkeling van een leerling te vergelijken met die van andere leerlingen. Je kunt dan bijvoorbeeld laten zien hoe de groei van deze leerling zich verhoudt tot de groei die bij andere leerlingen wordt gezien.

Het leerlingvolgsysteem kent ook een expliciet relatieve duiding. Daarbij worden scores ingedeeld in vijf niveaus. Niveau I betreft bijvoorbeeld de hoogste 20 procent van de scores, niveau II de volgende 20 procent, enzovoort, tot niveau V voor de laagste 20 procent. Hier is dus wél sprake van relatieve normering: de betekenis van de categorie wordt bepaald door de positie van de leerling ten opzichte van andere leerlingen.

Welke rol heeft het gebruik van relatieve scores in de onderwijspraktijk?

Die relatieve indeling heeft in de onderwijspraktijk een veel te belangrijke rol gekregen. Scholen gebruiken de categorieën bijvoorbeeld als onderdeel van beleid rond extra ondersteuning. Dan wordt een bepaalde reeks lage scores gebruikt als criterium bij vervolgstappen rondom dyslexie. Relatieve scores bepalen soms ook welke leerlingen scholen doorverwijzen naar leerwegondersteunend onderwijs of praktijkonderwijs.

Daarnaast maken scholen gebruik van aanvullende vertaaltabellen en adviesinstrumenten om uitspraken te doen over verwachte uitstroomniveaus of schooladviezen. Deze methoden zijn vaak ontwikkeld door externe adviesbureaus. Zo dreigt verabsolutering van de indeling van leerlingen in categorie I tot en met V.

Wat vindt Cito hiervan?

Cito vindt dit gebruik van relatieve normering **niet wenselijk**. De categorieën I tot en met V zijn oorspronkelijk bedoeld om een toetsscore van enige context te voorzien. Ze hebben op zichzelf geen inhoudelijke betekenis. Een categorie zegt vooral iets over de positie van een leerling ten opzichte van andere leerlingen. Het zegt niets over wat een leerling inhoudelijk kent of kan.

We onderzoeken daarom mogelijkheden om de rol van relatieve normering te verkleinen of er uiteindelijk mee te stoppen. Dat is niet iets wat op korte termijn kan. Relatieve normering is inmiddels sterk verweven met de dagelijkse praktijk van scholen, met beleidsdocumenten en met formele procedures rond ondersteuning en verwijzing. Verandering vraagt daarom niet alleen om een aanpassing van het leerlingvolgsysteem zelf, maar ook om alternatieven voor de functies die deze relatieve scores nu in het onderwijsstelsel vervullen. Ook is er tijd nodig om scholen te laten overstappen op zo'n nieuw systeem.